

«Επί Ασπαλάθων...» - Γ. Σεφέρη

Διδακτικοί στόχοι

Αναμένεται από τους μαθητές να είναι σε θέση:

- ❖ Να αντιλαμβάνονται την πολιτική διάσταση του ποιήματος σε σχέση με τα πολιτικά – ιστορικά συμφραζόμενα.
- ❖ Να επισημαίνουν και να ερμηνεύουν τους συμβολισμούς του ποιήματος και τον συνειρμικό τρόπο σύνθεσής του.
- ❖ Να ανιχνεύουν στο ποίημα γνωρίσματα της σεφερικής ποίησης (σκηνοθεσία, χρήση αρχαιοελληνικού μύθου, ελληνικότητα, δραματικότητα – τραγικότητα).

Μέσα – υλικά

- Σχολικό εγχειρίδιο (ΚΝΛ Β΄ Λυκείου, ΟΕΔΒ, σ. 214-215)
- Περικοπή από το έργο του Πλάτωνα *Πολιτεία* (616α)
- *Δήλωση* του Γ. Σεφέρη (φυλλάδιο /βιντεοταινία με ντοκιμαντέρ της ΕΡΤ)
- Κείμενο του Γ. Παυλόπουλου *Μνήμες από το Γιώργο Σεφέρη*
- Σχετικές εικόνες

Οργάνωση τάξης

Ενιαία – συνεταιριστική

Μεθοδολογία διδασκαλίας

Ακροαματική, διαλογική – μαιευτική, διερευνητική – συνεργατική

Πορεία διδασκαλίας

- ✚ Δημιουργία κλίματος δεκτικότητας:
 - Ένταξη ποιήματος στο συνολικό έργο του Σεφέρη.
 - Σχολιασμός ημερομηνίας γραφής – με βάση την αφορμή αυτή δίνεται το ιστορικό πλαίσιο.
 - Παράλληλα, προβάλλεται το πολιτικό πλαίσιο μέσα από ανάγνωση της *Δήλωσης* του Σεφέρη (ή μέσα από βιντεοταινία – παραγωγή της ΕΡΤ, στην οποία ακούγεται η φωνή του ποιητή να προβαίνει στη δήλωσή του).
 - Ανάγνωση (ή απλή αναφορά) κειμένου *Μνήμες από το Γιώργο Σεφέρη* του Γ. Παυλόπουλου, φίλου του ποιητή, μέσα από το οποίο φαίνεται το πώς ‘γεννήθηκε’ το ποίημα.
 - Ανάγνωση του εισαγωγικού σημειώματος και της πλατωνικής περικοπής που περιέχεται σ’ αυτό.
 - Συσχέτιση περικοπής με τον τίτλο του ποιήματος και σχολιασμός του τίτλου. Εποπτικοποίηση της λέξης *ασπάλαθοι* με προβολή σχετικής εικόνας.
- ✚ Μεγαλόφωνη ανάγνωση του ποιήματος με κατάλληλο ύφος από τον εκπαιδευτικό
- ✚ Αρίθμηση στίχων για διευκόλυνση της επικοινωνίας.
- ✚ Πρώτες αντιδράσεις των μαθητών και πρωτοβάθμια πρόσληψη του ποιητικού ερεθίσματος.

- ✚ Νοηματική και εκφραστική επεξεργασία ποιήματος – η αποκρυπτογράφηση του ερμητικού λόγου και η αποκωδικοποίηση των συμβολισμών του ποιήματος γίνεται μέσα από τη διακριτική καθοδήγηση του εκπαιδευτικού, τη συνεταιριστική διερεύνηση των μαθητών, την υπογράμμιση βασικών λέξεων / φράσεων, τον σχολιασμό και τη συζήτηση.
Η επεξεργασία και εμβάθυνση του ποιήματος μπορεί να περιστραφεί γύρω από τους ακόλουθους άξονες:
 - Η εσωτερική δομή του ποιήματος - τα τρία ποιητικά επίπεδα (η αφηγηματική μνήμη – ιστορική και αρχαία, η μετάπλαση του ποιητικού μύθου σε ποιητική αλληγορία και το παραβολικό σχήμα με το οποίο ολοκληρώνεται το τρίπτυχο *ύβρις – άτη – τίσις*).
 - Η συνειρμική ακολουθία, τα σύμβολα και ο προφητικός χαρακτήρας του ποιήματος.
 - Ο τόνος και τα κυρίαρχα συναισθήματα σε κάθε ποιητικό επίπεδο.
 - Γνωρίσματα της ποίησης του Σεφέρη (σκηνοθεσία, χρήση αρχαιοελληνικού μύθου, ελληνικότητα, δραματικότητα – τραγικότητα).

- ✚ Διακειμενικές αναφορές σε περίπτωση που δεν έχουν γίνει κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας.

- ✚ Ανασύνθεση ποιήματος και συνολική εκτίμηση.

- ✚ Μεγαλόφωνη ανάγνωση ποιήματος από μαθητές (εναλλαγή ατομικής και εν χορώ ανάγνωσης, ιδίως για το επιλογικό δίστιχο).

- ✚ Ανάθεση κατ' οίκον εργασιών.

Σχολιασμός και ερμηνευτική προσέγγιση ποιήματος:

Πρόκειται για το **κύκνειο άσμα** του ποιητή, το οποίο πέρασε μια εκδοτική περιπέτεια, στοιχείο που δηλώνει ότι η ποίηση είναι μια δημόσια πράξη.

Τίτλος πρωτότυπου χειρογράφου: *Παμφύλιος*, γραμμένο στις 31 του Μάρτη 1971. Πρωτοδημοσιεύτηκε, σε γαλλική μετάφραση του ποιητή (με τον τίτλο *Sur les aspalathes...*), στις 27 Αυγούστου 1971 στην εφημερίδα *Le Monde*. Στα ελληνικά, δημοσιεύτηκε στις εφημερίδες *το Βήμα* και *τα Νέα*, στις 23 Σεπτεμβρίου 1971, τρεις μέρες μετά το θάνατο του ποιητή. Στη συνέχεια, δημοσιεύτηκε στα *Νέα Κείμενα* (τόμος Β', 1972) μαζί με τη γνωστή δήλωση του ποιητή (28 Μαρτίου 1969).

Τίτλος: νοηματικά άφωνος, ανενεργός, προβληματικός. Ένα αρχαιότροπο παράθεμα, που ηχεί ως αιώνιο ανάθεμα για τους τυράννους.

Δομή ποιήματος: το ποίημα διακρίνεται σε τρία άνισα στροφικά σχήματα που λειτουργούν ως τρία ποιητικά επίπεδα:

α) Πρώτη στροφή: μια λυρική τοπιογραφία, προβολή ενός κλασικού ελληνικού τοπίου. Τόνος λιτός, συγκρατημένος, απαλός.

β) Δεύτερη στροφή: η ανάμνηση της πλατωνικής περικοπής και η περικοπή. Τόνος οργίλος, συναισθηματική έξαρση (αντισεφερικό στοιχείο).

γ) Τρίτη στροφή: εξόδειοι στίχοι – παραβολικό σχήμα της ποιητικής αλληγορίας. Τόνος ήρεμος.

Αναλυτικότερα:

Στίχοι 1-7: στην πρώτη στροφή λειτουργεί η αφηγηματική μνήμη (η ιστορική και η αρχαία μνήμη). Σαφείς τοπικοί και χρονικοί δείκτες μας τοποθετούν στον ποιητικό χωροχρόνο (*Σούνιο, μέρα του Ευαγγελισμού, πάλι με την άνοιξη*). Ταυτόχρονα, λέξεις δίσημες και με νοηματικό βάρος μας υποβάλλουν μια ανάλογη ατμόσφαιρα (Ευαγγελισμός: Επανάσταση του '21 και καλή αγγελία σε κατάσταση ανελευθερίας, Άνοιξη: ανάσταση της φύσης και του Έθνους). Λέξεις δηλωτικές του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού (*Σούνιο, αρχαίες κολόνες* - που αντηχούν ακόμη σαν χορδές μιας άρπας) αλλά και της ελληνικής φύσης (*Λιγοστά πράσινα φύλλα, σκουριασμένες πέτρες, κόκκινο χρώμα*) συνθέτουν μια λυρική τοπιογραφία. Τη λυρική εικόνα αμαυρώνουν τα μεγάλα βελόνια των ασπάλαθων με τους κίτρινους ανθούς (με το χρώμα του μίσους). Η λέξη *ασπάλαθοι*, τοποθετημένη σε κεντρική θέση μας προετοιμάζει για την ποιητική αλληγορία που θα ακολουθήσει. Ολόκληρη, εξάλλου, η πρώτη στροφή λειτουργεί προετοιμαστικά, στοιχείο που συνιστά γνώρισμα της σεφερικής σκηνοθεσίας.

Στίχοι 8-18: η δεύτερη στροφή εισάγεται με τη λέξη *Γαλήνη* (μια κατ' επίφαση γαλήνη) που λειτουργεί ως ποιητική παύση (πρβλ. μουσική παύση) για το πέρασμα σε ένα άλλο επίπεδο. Το ερώτημα που ακολουθεί επιτείνει τη δραματικότητα ενώ η απάντηση σ' αυτό – σε μια συνειρμική ακολουθία - αιτιολογεί την ανάμνηση της πλατωνικής περικοπής (που έρχεται στη μνήμη του μέσα από μια περίτεχνη μεταφορά: *στον μυαλού τ' αυλάκια*), καθώς διαπιστώνεται πως δεν άλλαξε από τα αρχαία χρόνια το όνομα του θάμνου. Ο ποιητικός μύθος μεταπλάθεται σε ποιητική αλληγορία και παραπέμπει στο τώρα. Η περικοπή λειτουργεί καταγιγιστικά και κλιμακώνεται ανατριχιαστικά, με τα ρήματα σε χρόνο αόριστο να δηλώνουν το τετελεσμένο, τοποθετημένα ασύνδετα να ηχούν ως απανωτά ραπίσματα και, τέλος,

βαλμένα παρατακτικά να δείχνουν μανία και πείσμα. Οι ασπάλαθοι εδώ γίνονται το όργανο απονομής της δικαιοσύνης, ενώ ο Τάρταρος δηλώνει το καθαρτήριο, τη σκοτεινή άβυσσο που περιμένει τους κακούργους.

Στίχοι 19-20: η συναισθηματική έξαρση καταλαγιάζει, η αυλαία της αρχαίας τραγωδίας πέφτει, η κάθαρση έχει συντελεσθεί. Με τη λέξη *Έτσι* εισάγεται εμφαντικά το παραβολικό σχήμα της ποιητικής αλληγορίας (όπως τότε, **έτσι** και τώρα). Το επιλογικό σχόλιο λειτουργεί με γνωμικό τρόπο και διαβεβαιώνει ότι ανάλογο τραγικό τέλος μ' αυτό του Παμφύλιου Αρδιαίου περιμένει κάθε πανάθλιο τύραννο. Ο αιώνιος νόμος της τραγωδίας λειτουργεί αδυσώπητα: ύβρις – νέμεσις – τίσις.

Βασικές πηγές που χρησιμοποιήθηκαν:

Διάλεξη Νικήτα Παρίση στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, με θέμα το ποίημα του Γ. Σεφέρη «Επί ασπαλάθων...».

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γυμνασίου – Λυκείου, βιβλίο του καθηγητή, τεύχος 2 – Ποίηση, ΟΕΔΒ, Αθήνα.

Σχεδιασμός διδακτικής πρότασης:

Μαρία Παπαλεοντίου

Φιλολόγος